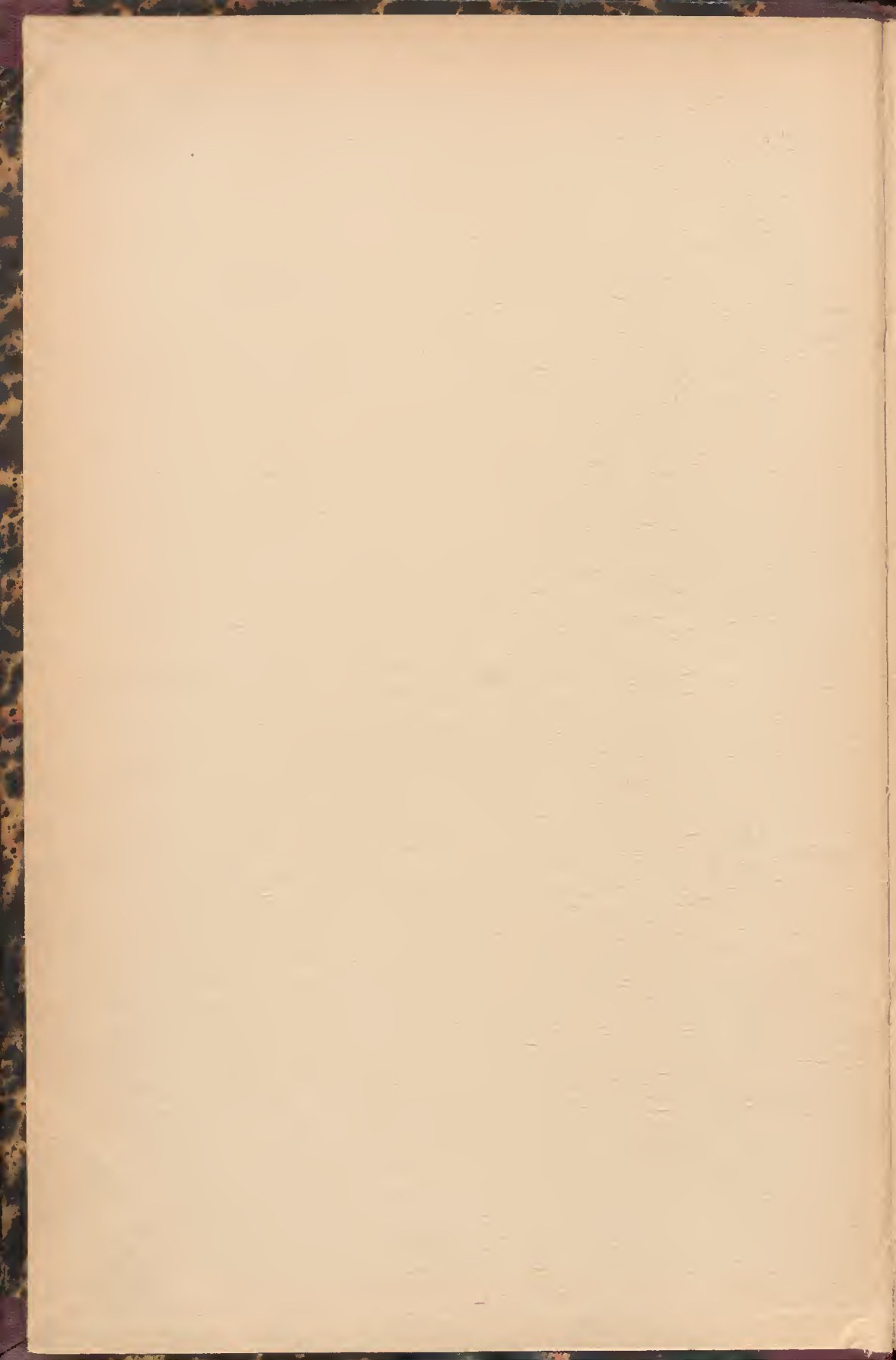
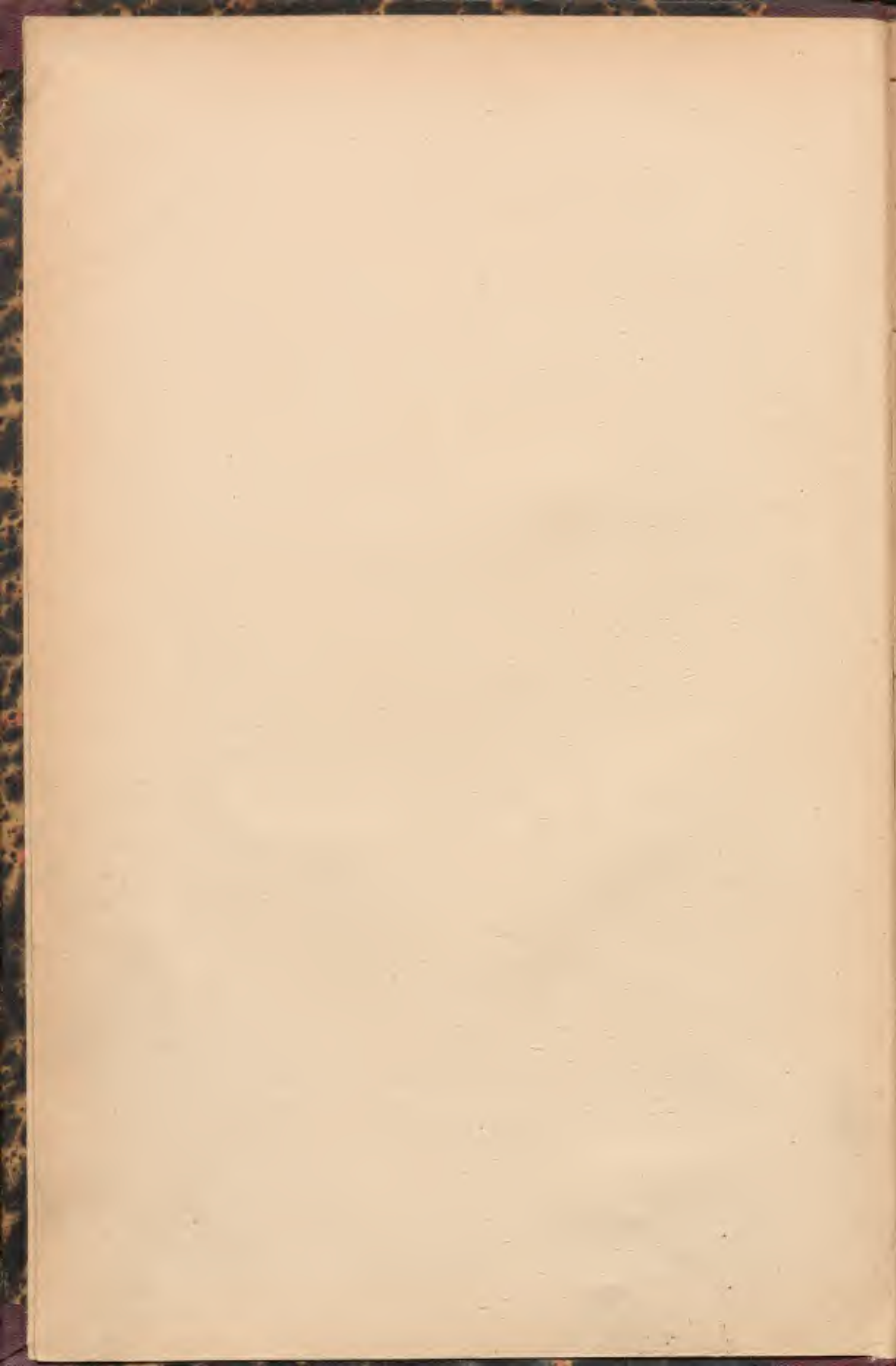

1107

6: IV. 6

Խ Օ Ս Ն Ա Կ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԱՆԳԻՍ ՇԱՐԱԹԱԿԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

Թիւ 1

1888

Ապրիլ 9

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Կրօն. Ժողովն արդէն
ի վաղուց զգացած էր կրօնային հանդէսի մը հրատա-
րակութեան պէտքը, որ քրիստոնէական կրօնի անարատ
ոգին եւ վրկարար ազդեցութիւնն համայն Հայ ազգին
մէջ անսասան եւ անխախտ պահելու մի նոր միջոց պիտի
լինէր, առաջնորդուելով անշուշտ Ս. Գրոց եւ Հայտատան-
եայց եկեղեցւոյ գրաւոր եւ անգիր աւանդութիւններէն
եւ վարդապետութիւններէն, որոց ուսումն անհրաժեշտ
է այն ամէն Հայ քրիստոնէից, որոց սիրտը տակաւին կը
բաբախէ ի լուր անուանց մեր երանաշնորհ նախնեաց
Թադէի եւ Բարթողիմեայ առաքելոց, Գրիգորի լուսա-
ւորչի, Սանդիսի եւ Հռիփսիմեանց կուսանաց, Ներսէսի,
Սահակայ եւ Մեսրոպայ հայրապետաց, եւայն, որք ոգի
ի բռին դուռն գործեցին քրիստոնէական սուրբ կրօնի
լոյսը վառ պահելու միշտ ամբողջ Հայոց ազգի սրտին

մէջ: Սուրբ այո՛, իբրեւ աստղեր փայլեցան, յորս ի պիշ՝
Հայն իւր ամեն տառապանաց, հալածանաց եւ մինչեւ
իսկ նժդեհաւթեանց մէջ կրցաւ գտնել իւր մխիթարու-
թիւնը, գտնել Քրիստոսի ամէնօրհնեալ Հարսին դիրկը,
ի ծոց Եկեղեցւոյ: Այսօր մեք ևս, որ ոչ նուազ տառապ-
եալներ եմք և տարագիր նժդեհներ, յանուցիր ընդ
սփիւռս աշխարհի, ո՛ր վնասուելու ենք մեր մխիթարու-
թիւնը, ո՛չ ապաքէն եկեղեցւոյ մէջ, ո՛չ ապաքէն այն
գրուածոց մէջ, զորս աւանդեցին մեզ մեր նախնիք, որ-
պէսզի հաւատոյ լուսով պարարիմք, ճշմարտութեան
գիտութեամբ հասնիմք երջանկութեան և փրկութեան:

Բայց հաւատոյ լոյսն և ճշմարտութեան գիտութիւնն
անկորուստ պահելու համար, — այս երկուքին ամե-
նասուրբ աւանդներ — պէտք կայ միշտ քարոզութեան
բանին Աստուծոյ, Առաքելոց սրբոց և սրբազան Հայրա-
պետաց: այլ սակայն աւա՛ղ, այժմ առ մեզ տիրած է
կենաց բանին սովը, որ առաւել ամենամեծ պատու-
հաս մ'ի՛, ըստ բանի Մարգարէին:

Նիւթական հացի սովին առջեւ կը զարհուրինք, զի
մարմինը կը ճնշէ, ուրեմն ո՛րքան սարսափելու ենք այն
սովէն, որ հոգին կսպաննէ, քանի որ անսուտ է Աստու-
ծոյ բանն, թէ «Ոգի առաւել է քան զմարմին», եւ թէ
«Հոգին է կենդանարար, մարմինն ինչ ոչ օգնէ»: արդ՝
երբ մեր վրայ հասած կը տեսնենք բանին կենաց սովը,
ոչ թէ լոկ ի սուգ համակելու եմք, այլ անմիջապէս
սթափելով դարմանի միջոց ճարելու ենք ի բարձունս
հոգեւոր սովուն: Բայց ո՞վ պիտի դարման գտնէ, ո՞վ
պիտի բառնայ այս սովն. անշուշտ այն իշխանութիւնն,
որ հոգւոյ տեսչութեան պաշտօնն ստանձնած է յաստ-
ուածակոյս կողմանէ:

Ազգ. Վարչութեան Կրօն. Ժողովն զգալով թէ ինքն է պատկեր ազգային հոգեւոր իշխանութեան եւ թէ իւր Ամեն. Ս. Պատրիարքն շնորհօքն Աստուծոյ եւ կամօք ազգին գլուխ է հոգեւոր իշխանութեանն Հայոց, որ ի Թուրքիա, ընդ բարեգութ վեհապետութեամբ Սուլթան Համիտ Կայսեր, զգալով թէ հոգեւոր սովին առջեւ առնելոյ զօրաւոր միջոցներէն մին են նաեւ այն թղթերն ու հանդէսներն, որք կը հրատարակուին բոլորանուէր հաւատով, եկեղեցոսէր եւ ազգասէր անկեղծ զգացմամբ, յիշելով միանգամայն թէ Առաքեալք եւ Հայրապետք եւ շատ անգամ թղթով կը խօսէին այն հաւատացելոց հետ, որոց հետ բանիւ բերանոյ խօսիլ անհնարին էր, յետ ընդ երկար խորհրդակցութեանց որոշեց ձեռն ի գործ արկանել ի հրատարակութիւն կրօնային հանդիսի մը, եւ որոյ ծրագիրն եւ նորին բարձր Ամենապատուութեան ձեռամբ մատուցանել Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Խառն Ժողովոյ ի վաւերացումն:

Աւասիկ ծրագրին գլխաւոր մասերն, որոյ համեմատ հանդէսն ի լոյս պիտի ելնէ ամէն չաբաթ օր:

Ա. Վարդապետական. — Ծառել հաւատոյ էական մասանց վրայ իմաստասիրական եւ ապացուցական փաստերով, որպէս է Աստուծոյ գոյութեան, Հոգւոյ անմահութեան եւն: Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ առաքելականութեան, ընդհանրականութեան եւ ուղղափառութեան վրայ: Բացատրել Ս. գրոց ինչ ինչ մթին եւ խրթին հատուածները նկարագրական եւ խորհրդական մեկնութեամբ: Պարզել յեկեղեցւոյ կարգացուած աղօթից եւ երգոց իմաստները: Խօսիլ Ս. գրոց մէջ գործածուած բազմաց անհասկանալի ոճերու վրայ. հետաքօտել ժամանակիս կրօնական խնդիրները: Լուսաւորել զհաւատացեալս Հայաստանեայց եկեղեցւոյ վարդապետութեանց, խորհրդոց եւ այլ կարեւոր գիտելեաց նկատմամբ, որպէս կընէին Ս. Առաքեալք եւ յաջորդք նոցին:

Բ. Բարոյական. — Ժողովրդեան մէջ մուտ գտած մոլութիւնները առիթ առնելով բացատրել նոցա ընտանեկան, ազգային եւ քրիստոնէական տէսակէտով փաստակար հետեւանքները եւ քրիստոնէական կենցաղավարութեան օգուտները. (ուսուցանել թէ ի՞նչ է քրիստոնեայ լինելը, թէ ի՞նչն է քրիստոնեայ կը լինի մէկը, թէ ի՞նչ պէտք է ընել քրիստոնէական կեանք վարած ըլլալու համար եւ թէ եկեղեցին ի՞նչ կարեւորութիւն ունի քրիստոնէի մը համար) :

Նաեւ առաքինական օրինակելի դէպքեր, պատկերներովը զետեղել եւ հրահանգել նոքօք զժողովուրդն տալով գեղեցիկ դասեր, որպէս հիւրասիրութիւնն Աբրահամու, ազգասիրութիւն Տօբիթայ, ողջախոհութիւն եւ անյիշաչարութիւն Յովսէփայ եւն :

Գ. Պատմական. — Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ի սկզբանէ կազմաւորութիւն իւրոյ կրած անցից, ընկալեալ տօնից, ծիսից, արարողութեանց, աւանդութեանց, կարգաւորութեանց, եւ նորա մատենագրութեան նկատմամբ պատմական եւ ժամանակագրական տեղեկութիւններ տալ :

Դ. Թղթակցութիւնք. — Հրատարակել այն թղթակցութիւնները՝ որք կը ծառայեն ժողովրդեան կրօնական զարգացման, վանօրէից եւ եկեղեցեաց բարեգործութեան :

Ե. Ծանուցմունք. — Թէ կեդրոնի եւ թէ գաւառներու Ազգ. իշխանութեանց պաշտ. գործառնութիւնք հրատարակել ի պաշտօնէ. եւ ի հարկին խմբագրական տեսութեամբ բացատրել որոշմանց չարժաւիթը ու պարագանքը, որով եւ առաջն առնուլ այն սուտ ու սխալ տարածայնութեանց եւ հրատարակութեանց, ընդդէմ պաշտօնական մարմնոց :

Զ. Ազգային. — Յորում պիտի զետեղուին ի դիւանէ բղխեալ պաշտօնական լուրեր եւ ազգային օգտակար տեսութիւններ, առանց երբէք միջամտելու քաղաքական բնութիւն ունեցող խնդիրներու :

Ամեն. Ս. Պատրիարքն և Խառն Ժողովը համամտելով ուրախութեամբ սրտի կրօն. Ժողովոյ ներկայացուցած ծրագրի պարունակութեանն, արտօնեցին ղկրօն.

Ժողովն ի հրատարակութիւն կրօնային հանդիսի մը ընդհուպ, խոստանալով միանգամայն քաջալերութիւն եւ խրախոյս ի յաջողութիւն:

Կրօն. Ժողովն յապահովութիւն հրատարակութեան սոյն հանդիսի հարկ անհրաժեշտ տեսաւ կարող եւ հմուտ եկեղեցականներէ մնայուն մի Վարչական խորհուրդ կազմել, յանձնարարելով նմա թերթին անօրէնութեան և մատակարարութեան հսկել և հաստատուն ճգամբ յառաջդիմական ուղղութիւն տալ ի փառս Հայաստանեայց եկեղեցւոյ և ի հոգեւոր շինութիւն որդւոց մօրն լուսոյ, կաթուղիկէ Էջմիածնի:

Ժողովն վստահ է թէ Հայոց բարեպաշտ ազգն սոյն այս ձեռնարկն, որ միայն ի շահ հոգւոց և ի փառս Աստուծոյ է, կը փութայ քաջալերել, եւ եկեղեցական դասն եւս, իւր բոլոր աջակցութեամբն զօրավիգն կը հանդիսանայ սոյն հանդիսի, որոյ նպատակն է արծարծել Քրիստոնէական կրօնի ոգին, պահել անվկանդ Հայաստանեայց եկեղեցին, որոյ պաշտպանութենէն կախեալ է Հայ ազգայնութեան գոյութիւնն ու կեանք:

ԹՈՒՂԹ ՊՕՂՈՍԻ ԱՌԱՔԵԼՈՅՆ ԱՌ ԿՈՂԱՍԱՑԻՍ

Բ. 8—23. Գ. 1—18. Զ. ԿԻՐ. ՄԵՄԻ ՊԱՆՈՅ

Զգուշ եղէք, մի գուցէ կարող լինի մէկը ճարտար բանիւք եւ մուր վարդապետութեամբ խոտորեցնել զձեզ ի ճշմարիտ հաւատոյ. զի նոցա քարոզած ուսումը մարդկային հնարք է եւ աշխարհային իրաց վրայ հաստատեալ (ըստ տարերց աշխարհիս) եւ չէ համաձայն Յիսուսի Քրիստոսի վարդապետութեան, որ թէպէտ իբրեւ մարդ երեւեցաւ յաշխարհի այլ նա ինքն էր Աստուած կատարեալ. (Զի ի նմա բնակէ լրումն Աստուածութեան մարմնապէս): Տէր եւ ա-

րարիչ (Գլուխ) ամենայն իշխանութեանց եւ պետութեանց
այն է հրեշտակաց, եւ դուք նովաւ հաստատեցաք ի դիտու-
թիւնս Աստուածայինս եւ յառաքինի վարս: Նովաւ ընդու-
նեցիք մկրտութիւնը (անձեռագործ թլփատութիւն) եւ ար-
դարացաք ի մեղաց հոգեւոր թլփատութեամբ (թլփատու-
թեամբ Բրիստոսի): Ինչպէս նա թաղեցաւ, նոյնպէս եւ
դուք մկրտութեան ատեն մեղաց մարմնով թաղուելով ի ջուր
աւազանին՝ արդարացեալ վերստին կենդանացաք, հաւատա-
լով այն Աստուածային զօրութեան (Հաւատովք Աստուծոյ
ազդեցութեան), որ յարոյց զՅիսուս Բրիստոս ի մեռելոց:
Դուք՝ որ երբեմն սկզբնական մեղօք եւ հեթանոսական ա-
պականեալ բարքով (յանթլփատութեան մարմնոյ ձեռոյ) զըր-
կուած էիք ի յաւիտենական կենաց (մեռեալն էիք), իւր չար-
չարանօք եւ մահուամբ կենդանացաք (կենդանացոյց յանձին
իւրում), քանզի ներեց մեր բոլոր յանցանքները: Եւ հին իս-
րայէլի այն արարողական խտրութիւնները ինչպէս նաեւ
թլփատութիւնը, որ Հրէից եւ հեթանոսաց մէջ հակառա-
կութեան առիթ դարձած էր, ջնջեց Աւետարանի շնոր-
հական օրինօք (հրամանօքն իւրովք), եւ ոչ միայն այսչափ
այլ յորժամ ինքնիշխան զօրութեամբ յարեաւ ի մեռելոց,
յայտնի ըրաւ աշխարհի թէ իւր չարչարանօք եւ խաչի մահ-
ուամբ խայտառակեց եւ ջնջեց սատանայի իշխանութիւնը՝ որ
մահ կսպառնար համայն մարդկային բնութեան: Ուրեմն ի-
րաւունք չունի մէկը մեղադրելու զձեզ ըստ հրէական սո-
վորութեան ուտելեաց եւ ըմպելեաց խտրութիւն չընենուդ
կամ տարեկան, ամսական եւ չաքաթական տօներու չմաս-
նակցեւնուդ համար: Զի նոքա ստուեր էին եւ օրինակ նոր օ-
րինաց եւ սահմանեալ էին ցգալուստ Բրիստոսի, որ էր իսկա-
կան լրումն օրինաց: Մի խաբուիք անոնցմէ՝ որք օրինական
խտրութիւնները պահելը, խոնարհութիւն եւ երկիւղածու-
թիւն ցոյց տալ կ'ուզեն, մինչդեռ իրենց նպատակը հրէ-
ութիւն քարոզել է. ինչպէս նաեւ կքարոզեն թէ մարդիկ
չունենալով արժանաւորութիւն ուղղակի Աստուծոյ պաշ-
տօն մատուցանելու պարտին հրեշտակաց միջոցաւ կատարել
զայդ պարտաւորութիւն. այս յիմար եւ յանդուգն մտածու-

Թիւնը կընեն ոչ թէ հրեշտակները տեսած կամ անոնց զօրութեան ու բնութեան վրայ տեղեկութիւն մը ունենալով, այլ Քրիստոսի տիրական իշխանութիւնը չճանչնալու եւ ինքզինքնին խմաստուն եւ հանճարեղ ցոյց տալու մարմնաւոր մտածմամբ (ի մտաց մարմնոյ իւրոյ) : Մինչդեռ եկեղեցին իբրեւ մարմին Քրիստոսի այնպիսի կապակցութիւն ունի ընդ գլխոյն (Քրիստոսի), ընդ որում առանց միացեալ մնալու, չէ կարելի զարգանալ ի գիտութիւնս աստուածայինս եւ յառաքինի վարս : Արդ քանի որ դուք մկրտութեամբ Քրիստոսի մահակից լինելով ազատեցաք մարմնաւոր եւ նիւթական օրինաց եւ ուսմանց ծառայելէն (ի տարերց աշխարհիս), ինչո՞ւ վերստին նոյն օրինակ խտրութեանց եւ աւանդութեանց հետեւիք (իբրեւ զկենդանիս աստէն յաշխարհիս կրօնաւորիք), որք կպատուիրեն մի ճաշակեր, մի հուսով լինիր ըսելով եւ չեն նպաստեր հոգւոյ փրկութեան, զի մարմնաւոր են եւ մարդկան աւանդութիւն : Նոքա խմաստութիւն կհամարին կրօնասէր, խոնարհ, եւ մարմնոյն ատեցող ձեւանալ, բայց իրօք այնպէս չեն : Ուրեմն ըստ որում Քրիստոսի հետ յաւրութիւն առիք եւ կենդանացաք, պարտիք Աստուծոյ հաճոյ եւ ընդունելի եղածը փնտռել եւ ոչ մարդկան ուսուցածք : Քանզի ուրացաք զայնս (մեռարուք) եւ այնպիսի կեանք մը զգեցաք որ թէպէտ աշխարհի անծանօթ բայց առ Աստուած յայտնի է շնորհիւ Յիսուսի Քրիստոսի, որ երբ յայտնուի իր երկրորդ գալատեամբ, դուք եւս անոր հետ պիտի փառաւորիք : Արդ քանի որ ձեր կեանքը հոգեւոր է եւ ոչ մարմնաւոր, ուրեմն մէկ կողմ ձգեցէք ձեր մարմնոյ յօժարութիւնները ու ցանկութիւնները, այն է պոռնկութիւն, պղծութիւն, չարին ցանկութիւն, ագահութիւն որք Աստուծոյ բարկութիւնը կհրաւիրեն սոյն մեղաց մէջ յամառեալներուն վրայ : Ինչպէս էիք եւ դուք երբեմն մինչ ի հեթանոսութեան կգտնուէիք : Հեռացուցէք ձեզմէ բարկութիւն, սրտմտութիւն, չարութիւն, հայհոյութիւն եւ խեղկատակութիւն : մի խաբէք զիրար, հեռացէք հեթանոսական մեղապարտ ընթացքէն, և իբրեւ քրիստոնեայ վարուեցէք, (Զգեցարուք զնորն նորոգեալ ի գիտութիւն ըստ պատկերի Արարչին իւրոյ) գիտնալով որ քրիստո-

նէութեան մէջ հրեայ, հեթանոս, թուրքաւոր, անթուրքաւոր, խուժ գուժ, ծառայ, ազատ հաւասար են պատուով եւ արժանաւորութեամբ։ Ղի նոցա ամենայն ինչը Քրիստոս է, եւ Քրիստոս է ի նոսա յամենեւին բնակեալ։ Նայեցէք որ այսուհետեւ լինիք սուրբ ու սիրեցեալ ինչպէս որ կվայելէ Աստուծոյ ընտրեալներուն։ Եղէք գթած, ողորմած, քաղցրաբարոյ, խոնարհ, հեզ, երկայնամիտ, համբերող, ներող ընկերին յանցանաց։ Ինչպէս որ Հայր Աստուած ի սէր Քրիստոսի ներեց մարդկան։ Եւ ի վերայ այս ամենայնի իբրեւ լրումն օրինաց սէր ունեցէք եւ երկնային խաղաղութիւնը թագաւորէ ի ձեզ առ որ (Յայս խաղաղութիւն) կոչեցաք դուք ամէնքդ մի մարմին եկեղեցւոյ լինելով։ Համբերատար եղէք յամենայնի, որպէս զի Յիսուսի Քրիստոսի իմաստութիւնը ի ձեզ բնակի եւ ուսանիք զարժանն եւ զկարեւորն, խրատէք եւ մխիթարէք զիրեար, սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբ, հոգեւոր երգերով եւ շնորհօքն Աստուծոյ օրհնեցէք ի սիրտս ձեր զԱստուած։ Եւ ինչ որ գործէք խօսքով եւ գործով, ի վառն Յիսուսի Քրիստոսի գործեցէք եւ գոհութիւն մատուցէք Նովաւ Աստուծոյ։

Ծանօթ. Կողոսս կամ Կողասս որոյ տեղին այժմ կկոչուի Քոնոս, էր քաղաք ի Փոքր Ասիա մերձ Հերապոլսոյ եւ Լաւողիկէի. որոց հետ կործանեցաւ երկրաշարժէ ներոնի կայսրութեան տասներորդ տարին յամի Տիառն իբր 63 եւ վերսին շինուեցաւ փոքր ինչ ժամանակ յետոյ։ Երկիցս այցելեց Պօղոս Ս. Առաքեալը այս երկիրը (ի Փաւլագիա) Աւեսարանը քարոզելու. Գործք. ԺԶ. 6. ԺԸ. 23։ Ի վեր անդր յիշատակեալ Թուղթը ուստի գրուած ըլլալուն նկատմամբ այլ եւ այլ կարծիք կան Թէ յետեւոս կամ յԱթէնս գրուած լինի. բայց հաւանականը այն է Թէ ի Հռոմ առաջին երկամեայ բանտարկութեան ասեն գրած է յամի Տիառն 62 մինչ Եպափրաս պաշտօնեայն եկեղեցւոյն Կողասսացոց (Ա. 7) բանտարկեալ էր ընդ նմա, եւ անշուշտ նա բերած էր առ Պօղոս այն լուրը Թէ ի Հրէից եւ ի հեթանոսաց Նորահաւատ ոմանք կթիւրեն զհաւատացեալս մոլոր վարդապետութեամբ, քարոզելով զհրեշտակս միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան եւ պահպանութիւն հրէական ծիսից եւ արարողութեանց. որոյ վասն կհարկադրի Առաքեալը գրել յաղագս մեծութեանն Քրիստոսի, ցուցնելով Թէ նա միայն է պատկեր Աստուծոյ, զլուս եկեղեցւոյ, տէր եւ արարիչ ամենայն իշխանութեանց եւ պետութեանց, միջնորդ ընդ Աստուած եւ ընդ մարդ. որով դուքս կման ի պաշտամանէ օրէնք Մովսէսի եւ հրեշտակք եւ ի վերջոյ կյորդորէ ի նա զնել միայն զոյս իւրեանց հեռանալով ի մարմնաւոր յօժարութեանց եւ ի չար ցանկութեանց։

ՀԱՇՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆ ԸՍՏ ՄԱՏԹԷՈՍԻ

ԻԲ. 34. ԻԳ. 1—39

« Իսկ Փարիսեցիքն իբրեւ լուան թէ պապանձեցոյց զՍաղունեցիսն , ժողովեցան ի միասին :

Սաղուկեցիք եւս աղանդ մը կը կազմէին , բոլորովին տարբեր Փարիսեցիներէն : Սոքա անձնիշխանութեան կը հաւատալին այսինքն ամէն գործք եւ դէպք կը համարէին կախեալ մարդոց կամքէն եւ գործողութենէն : Սաղուկեցի երբայեցերէն արդար կը նշանակէ , սակայն թալմուտեանք կը պնդեն թէ Սաղուկեցի բառն ելած է Սաղովկ անձէ մը , հիմնադիր աղանդոյն : Սոքա ամէն աւանդութիւն եւ անգիր օրէնք չընդունելով՝ Սուրբ Գիրքը միայն կը դաւանէին միակ կանոն հաւատոյ : Կը քարոզէին թէ հոգին կը մեռնի ընդ մարմնոյ եւ թէ չկայ հանդերձեալ կեանք , ոչ պատիժ եւ ոչ վարձք . Մատթ. ԻԲ. 23 : Կը վարդապետէին թէ չկայ հոգի եւ ոչ հրեշտակք , Գործք. ԻԳ. 8 : Եւ թէ հաճոյքն է պաշտելի , հետեւաբար զակատեալ էին ի ցանկութիւնս մարմնոյ : Այս աղանդն Փարիսեցւոց չափ ստուար թիւ մը չունէր , այլ սակայն հետեւող ունէր ոչ թէ միայն մեծ իշխաններ , այլ երէցներ անգամ , նոյն իսկ Առաքելոց ժամանակի քահանայապետը՝ ըստ Յովսէփոսի սաղուկեցի էր . « Հայեցեալ Պօղոսի յատեանն ասէ . արք եղբարք իմ , ամենայն ուղիղ մտօք գնացեալ եմ առաջի Աստուծոյ մինչեւ ցայսօր : Եւ քահանայապետն Անանիա հրամայեաց հարկանել զբերան նորա . յայնժամ Պօղոս ասէ զնա , հարկանելոյ է զքեզ Աստուած որմբռեալ , եւ դու նստիս դատել զիս ըստ օրինաց եւ առանց օրինաց հրամայես զիս հարկանել » . Գործք. ԻԳ. 1—5 : Նոյն իսկ Հրէից ազգային ժողովոյ մէջ սաղուկեցի անդամներ կային : Սաղուկեցիք եւ Փարիսեցիք թէեւ իրարու թշնամի , այլ սակայն միաբանեցան հակառակ Քրիստոսի եւ նորա մահապարտութեան աշխատեցան : Քրիստոնէութեան ամենակատաղի թշնամիներն էին . վասն զի Քրիստոսի յարութիւնն ու հանդերձեալ կենաց վարդապետութիւնն ընդդէմ էին բոլորովին իրենց աղանդին էական սկզբանց :

Երբ Տէր Յիսուս Սաղուկեցիները պապանձեցուց ի մասին մեռելոց յարութեան, փարիսեցիք սիրտ առնելով մօտեցան առ Յիսուս. « Եւ եհարց մի ոմն ի նոցանէ, զնա փորձելով, եւ ասէ. »

« Վարդապետ, ո՞ր պատուիրան ե մեծ » :

Յիսուս կը հասկցնէ թէ Աստուածապաշտութիւնն ու ընկերսիրութիւնն են մեծ եւ առաջին պատուիրան եւ թէ « Յայս երկուս պատուիրանս ամենայն օրէնք եւ մարդարէք կախեալ կան » :

Եւ ի ժողովել փարիսեցւոցն... :

Յիսուս ցոյց կը տայ թէ սխալ է այն կարծիք թէ Մեսիայն սոսկական որդի է Դաւթի : Նա թէեւ ի ցեղէ Դաւթի պիտի գայ յաշխարհ, այլ նա նոյն իսկ ըստ վկայութեան Դաւթի, Դաւթի Տէրն է եւ համօրէն մարդկութեան :

Յայնժամ խօսեցաւ Յիսուս... :

Յետոյ կսկսի կշտամբել փարիսեցիները թէ նոցա գործերն իրենց քարոզութեանց համաձայն չեն, թէ մարդոց ուսերուն վրայ ծանր բեռներ կը դնեն, իսկ իրենք մատի ծայրով անգամ չեն ուզեր դաշխլ : Թէ ամէն բան կընեն միայն ի ցոյցս մարդկան : Թէ ինքզինքնին ամբարտաւանաբար մարդիկներէն վեր բռնել կը նային — բայց դուք, խօսելով Տէր Յիսուս իւր աշակերտաց եւ ուկնդիր ժողովրդեան, « Ամենեքին դուք եղբարք էք, եւ ունիք Հայր մը միայն, որ յերկինս է, եւ մէկ հաստ ուսուցիչ, Քրիստոսը » :

Եւ մեծն ի ձեռք եղիցի ձեր սպասաւոր :

Այսպէս ի հեճուկս փարիսեցիական ամբարտաւանութեան Յիսուս խոնարհամտութիւնն քրիստոնէական բարոյականի պայման կը քարոզէ. եւ յետոյ վսյ կարդալով մի առ մի կը պախարակէ փարիսեցւոց եւ դպրաց բոլոր իմաստակութիւնները եւ կեղծաւոր գործերը :

Վա՛յ ձեզ, դպրաց եւ փարիսեցւոց... :

Դպիրք էին ընթերցողներն ու գրողներն այսինքն ըստ ռամկական բարբառոյ գրող-կարդացողներ : Սոցա պաշտօնն էր Սուրբ Դիրքերն օրինակել. անոնց խրթին եւ մթին կտորներ-

րը բացատրել, օրինական եւ արարողական ինչ ինչ անխմանալի խնդիրներ լուծել: Սոքա աւանդութեանց⁵ եւ մեկնութեանց տեղեակ եւ պարապող էին, ուստի եւ վարդապետ օրինաց կամ սոսկ Օրինական երբեմն կանուանուէին: Մատթ. ԻԲ. 35: Մարկ. ԻԲ. 28: Ըստ Թալմուտի ⁶դպիրք⁷ պաշտօն ունէին նաեւ ամէն քաղաքներու մէջ ժողովուրդը հաւաքելով օրինաց վրայ քարոզ տալ: Սոցա ազդեցութիւնն մեծ էր, եւ մինչեւ իսկ ի հնունն թագաւորաց հրամանները ժողովրդեան հաղորդելու պատիւն ունէին, իբրեւ ատենադուպիր. Բ. Թագ. Ը. 17: Սոցա շատերն աթոռ ունէին Հրէից ազգային ժողովոյ մէջ եւ միաբանեցան միւս աղանդաւորաց հետ թէ Յիսուսի սպանութեան եւ թէ քրիստոնէութեան դէմ հալածանաց ամէն խորհրդոց մէջ. Մատթ. ԻԶ. 5: Գործք. Դ. 5:

Վա՛յ ձեզ, զի շինեք զշիրիմ մարգարեից...:

Փարիսեցիք եւ դպիրք մարգարէից գերեզմանները կը զարդարէին, հաւաքելով միանգամայն թէ «Մեք եթէ՝ մեր հայրերուն օրովն լինէինք, չէինք թոյլ տար թափել մարգարէից արիւնը»: Տէր Յիսուս սոցա այս կեղծաւորութիւնը դատապարտելու համար կը նշաւակէ զիրենք ըսելով. ուրեմն դուք որդիներէն էք նոցա, որք մարգարէները ջարդեցին, այսինքն ոճրագործներու ծնունդ էք ձեր այդ խօսքին նայելով, ըստ որում ձեզ հայր կը դաւանիք մարգարէներն սպանողները: Յետոյ յիշելով Աստուծոյ արդարութեան ահաւոր դատաստանը, որ ի մօտոյ պիտի հասնէր Հրեայ ազգին եւ Երուսաղէմի վրայ, կը կնքէ իւր խօսքը. «Դուք որ հալածեցիք, ջարդեցիք մարգարէներն ու քարկոծեցիք առաքեալներն, ահ, Երուսաղէմ, քանի՞ անգամ ուզեցի — աստ իւր Աստուածութիւնը կը յայտնէ — ժողվել զաւակներդ, ինչպէս հաւ մը ձագերը թեւին տակ կը ժողվէ, եւ դուք չուզեցիք: Ուրեմն այլ եւս աւերակ թող դառնայ ձեր տունը: Իսկ զիս այսուհետեւ չպիտի տեսնէք, մինչեւ ըսէք. «Օրհնեալ, եկեալ յանուն Տեառն, այսինքն եթէ չհաւատայք ինձ, ճշմարիտ Մեսիային»:

Ուրեմն վաղուան ճաշու Աւետարանէն կուսանիմք,

Թէ աստուածային պատուիրան է սիրելն զԱստուած ի բոլոր սրտէ եւ զընկերն իբրեւ զանձն :

Թէ Յիսուս թէեւ որդի Դաւթի է ըստ մարմնոյ , այլ միանգամայն է Որդի Աստուծոյ : Եւ անվախճան է իւր Թագաւորութիւնն :

Թէ ի ցոյցս մարդկան բնաւ ոեւէ դործ ընելու չենք :

Թէ հայր մը ունինք յերկինս , Աստուած , եւ մի եւ եթ վարդապետ , Բրիստոս :

Թէ մեք ամէնքս իրարու եղբայր ենք :

Թէ ճշմարիտ մեծութիւնն խոնարհութեան մէջ է :

Թէ Աստուծոյ ահաւոր դատաստանը կայ , այնպէս որ ինչպէս Աստուած իւր սիրելի ժողովրդեան եւ սիրելի քաղաքին — Երուսաղէմի — չխնայեց , չպիտի բնաւ խնայէ նոցա , որք չարագործութենէ չեն երկնչիր :

Եւ թէ նոքա պիտի տեսնեն զՄեսիայն եւ պիտի վայելեն նորա Թագաւորութիւնը , որք հաւատով կաղաղակեն . « Օրհնեալ , եկեալ յանուն Տեառն » :

Վ .

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

Ա. ԴԱՐ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ Ի ՇՐԷԱՍՏԱՆ

Բրիստոնէութեան Առաջին դարուն մէջ եկեղեցին կընթանայր այն հիման վրայ , զոր Տէր Յիսուս եւ Առաքեալք հաստատած էին : Ամէն ուրեք ՀԱՒԱՏՔՆ էր որ կը Թագաւորէր , չկար երբեք փրկափայտական հետաղոտութիւն եւ ոչ քննական ճիգ : Բարոյականութիւնն հաւատոյ վրայ հիմնուած էր , սէր ընկերական եւ հաւասարութիւն , այս իսկ էր քրիստոնէութիւնն , Վարդապետութիւնք կրօնական ճշմարտութեանց այնքան զուտ , այնքան վճիտ էին , մինչ զի Ս . Առաքեալն Պողոս պարծանօք կը գրէր առ Տիմոթէոս . « Թէ որպէս պարտ իցէ քեզ ի տան Աստուծոյ շրջել , որ է եկեղեցի

Աստուծոյ կենդանւոյ , սին եւ հաստատութիւն ճշմարտութեան , որ երեւեցաւ մարմնով , արդարացաւ հոգեով , յայտնեցաւ հրեշտակաց , քարոզեցաւ ի հեթանոսս , հաւատարիմ եղեւ աշխարհի եւ վերացաւ փառօք » . Ա . Տիմ . 15 , 16 :

Իւրաքանչիւր քրիստոնէի համար հաւատոյ միակ հանգանակ մը կար , կարճ եւ ամփոփ , այն էր « ՅԱՆՈՒՆ ՀՕՐ ԵՒ ՈՐԴԻՈՅ ԵՒ ՀՈԳԻՈՅՆ ՍՐԲՈՅ » : Այս հանգանակը կարտասանէին յամենայն ժամ եւ յամենայն դէպս : Հաւատացեալք կը դաւանէին թէ « Մի է Աստուած եւ մի միջնորդ Աստուծոյ եւ մարդկան , մարդ Յիսուս Քրիստոս , իոր ետ զանձն փրկանս ընդ ամենեցուն » Ա . Տիմ . Բ . 5 : Կը խոստովանէին թէ միայն Աստուծոյ Հոգին է մարդուն միակ առաջնորդն ի փրկութիւն եւ յերջանկութիւն թէ այս եւ թէ յաւիտենական աշխարհին մէջ , « զՀոգին ճշմարտութեան , որ ի Հօրէ ելանէ , նա ուսուցէ ձեզ զամենայն » Յովհ . ԾԴ . 26 . ԺԶ . 13 :

Աստուածային արդարութեան հաւատալով չարէն զգուշանալ եւ մեղքէ քարշիլ եւ յուղիղն , ի բարին յառաջանալ , այսինքն ԲԱՐԻ ապրիլ , այս էր Աւետարանի բովանդակ բարոյականն , որ նախագծուած էր արդէն նոյն իսկ Փրկչէն , թէ « Որպէս կամիք թէ արասցեն ձեզ մարդիկ , այնպէս արասջիք եւ դուք նոցա » : Զկար աշխարհային սին փառաց համար հետամտութիւն , զի գիտէին թէ բերանն Աստուծոյ վճռած էր , թէ « Որ բարձրն է առաջի մարդկան , պիղծ է առաջի Աստուծոյ » : Իշխանութիւնն իսկ ի վերուստ հաստատուած կը քարոզուէր չարերու համար միայն . « Կամի՞ չերկնջել յիշխանութենէ , զբարիս գործեա եւ ընկալցիս գովութիւն ի նմանէ , զի Աստուծոյ պաշտօնեայ է քեզ ի բարիս , ապա եթէ չարագործ իցես , երկիր , զի ոչ վայրապար ածեալ է սուսեր ընդ մէջ » , Հռովմ . ԺԳ . 5—5 : Հաւատացեալք , եթէ մարդկօրէն իրարու հետ գոթութիւն ունենային , արգելուած էին հակաքրիստոնէական ատեաններու դիմել ի դատաստան , Պօղոսի հրամանն այս մասին բացարձակ էր , Ա . Կորնթ . ԺԱ . 4—8 : Հաշտարար ատեանք կային իրենց մէջ , որոց պարտն էր բառնալ ոեւէ առիթ օտար դատաստանի : Եթէ ոք անաս-

աէր հոգեւոր իշխանութեան, կ'արտաքսուէր եկեղեցիէն, վասն զի Գրիստոս բացէ ի բաց վճռած էր թէ, «եթէ մեղիցէ քեզ եղբայր քո, երթ յանդիմանեա զնա, յորժամ դու եւ նա միայն իցէք, եթէ լուիցէ քեզ, շահեցար զեղբայր քո: Ապա թէ ոչ լուիցէ քեզ, առ ընդ քեզ միւս եւս երկուս, զի ի բերանոյ երկուց եւ երից վկայից հաստատեսցի ամենայն բան: Իսկ եթէ նոցա ոչ լուիցէ, ասասջիր յեկեղեցւոյ, ապա թէ եւ եկեղեցւոյն ոչ լուիցէ, եղիցի քեզ իբրեւ զհեթանոսն եւ զմաքսաւոր» Մատթ. ԺԼ. 15—18: Այս ժողով հաւատացելոց — Եկեղեցի — հեղինակութիւնն էր, կեդրոն Աւետարանի. Առաքեալք անգամ երբ ամբաստանեցան, այս ժողովոյ կոչեցան ի դատաստան. Գործք. ԺԷ. 1-8: ԺԱ. 2-18: Ան-սխալական վարդապետութիւնն երբէք չկար:

Ի սկզբան անդ. Առաքեալք եւ Հրեայ հաւատացեալք «Հանապազօր կանխեալ միաբանութեամբ ի տաճարն»: Գործք. Բ. 46, կաղօթէին, այլ սակայն զգուշանալու համար հրէական մոլեգին յարձակումներէ, «Առ տնին բեկանէին զհացն եւ առնուն ի երակուր ուրախութեամբ եւ միամտութեամբ սրտիւ»: Գործք. Բ. 46: Երբ առաջին անգամ հրէական հալածանքն սկսաւ, իւրաքանչիւր անձն այլ եւս կենդանի տաճար էր Աստուծոյ կենդանւոյ: Մերթ ընդ մերթ, ի պատեհութեան, խմբովին կը բեկանէին հացը, տան մը վերնայարկին մէջ, որ վերնատուն կը կոչուէր եւ որ զարդարուած էր ճրագօք եւ լապտերօք, Գործք. Ի. 8:

Տէրունական աղօթքն ամենուն գիտցած բանն էր, միայն թէ Պօղոս արանց եւ կանանց աղօթելու կերպն ու եղանակ եւս գծած էր. «Կամիմ զի արք կացցեն յաղօթս յամենայն տեղիս, բառնայցեն զսուրբ ձեռս ի վեր, առանց բարկութեան եւ երկմտութեան»: Ա. Տիմ. Բ. 8: Բաց գլխով աղօթել արանց, իսկ կանանց գոց գլխով աղօթել կը հրամայէր. Ա. Կորնթ. Զ. 1-8: Յարեւելս դառնալով աղօթելն առաքելական կանոնն էր:

Ընտանեկան երջանկութիւնն ամենակատարեւլապէս հիմնելու համար քրիստոնէի մը մէկ կին կար, անմեկին եւ անբաժան, «Զոր Աստուած զուգեաց, մարդ մի մեկնեսցէ», այս

վճիռ էր աստուածային: Պօղոս կնոջ բարքն առաւելապէս յղկելու եւ թէ մանաւանդ պճնամոլութիւնն իսպառ ջնջելու համար կը գրէր. « Նոյնպէս կանայք ի զարդ խոնարհութեան. ակնածութեամբ եւ զգաստութեամբ զարդարել զանձինս, մի ի հիւսս ընդելուզեալս մարգարտով կամ ի հանդերձս պաճուճեալս, այլ որպէս վայել է կանանց զաստուածաշատութիւն յանձն առնելոց գործովք բարութեան »: Ա. Տիմ. Բ. 9, 10: Պօղոս կնոջ համեստութիւնն եւս պահպանելու համար լուծութիւն կը պատուիրէ նմա յեկեղեցւոյ յունկընդրութիւն բանին կենաց. Ա. Տիմ. Բ. 11—13:

Հաւատացեալք յետ աղօթից կը հանգանակէին, զանձանակի սովորութիւնն, որոյ նկատմամբ դժգոհներ ունիմք այժմ, առաքելական սովորութիւն էր, զի աղօթել եւ ողորմիլ մի եւ նոյն բանն էր: Ողորմածութիւնն այնքան մեծ նշանակութիւն ունէր, որ Պօղոս Քրիստոսի մէկ խօսքը յիշելով, որ չորս Աւետարաններէն եւ ոչ մէկուն մէջ գրուած կը տեսնուի, եւ որ ամենամեծ ապացոյց է եկեղեցական անգիր Աւանդութեանցն ի հաստատութիւն, կը պատուիրէ. « Լաւ է տալն քան առնուլն »: Աղօթք եւ հանգանակութիւնք յետեաց հալածանաց գաղտագողի կը կատարուէին եւ շատ անգամ գետնափոր տեղերու մէջ, որք նաեւ յետոյ այդ հալածական քրիստոնէից գետնադամբանները լինելու փառաց կարժանանային, հոն կը թաղուէին, հոն կամփոփուէին նըշխարք նոցա ⁽¹⁾:

Ի Հայս եւս, ուր առաջին անգամ քրիստոնէական կրօնըն հիմնեցաւ, եւ ուր հալածանքն ամենէն աւելի կանուխ սկսաւ, կերեւի թէ Հայ քրիստոնէայք խորափիտ խորշերու եւ անձաւներու մէջ իրենց հոգւոյն հանգիստը փնտռած են, զի մինչեւ ցայսօր Գրիգոր Լուսաւորչի

(1) Մինչեւ ցայսօր ի Հռովմ այդ գետնափոր դամբաններու մէջ կը զրօնուին արձանագրութիւնք եւ նկարք, որք ի՞նչ խոր տպաւորութիւն կազդեն հաւատացեալ բարեպաշտ այցելուի մը սրտին: Տապանագիրք որքան պարզ, այնքան վսեմ են, մանաւանդ հին քրիստոնէից ազնուաբարոյութեան չափն, որ աւա՞ղ այժմ յոյժ անկեալ է առ մեզ, զեր ի վեր ցոյց կը տան Կարելի՞ է չփղձկիլ յարատուս նոյն տապանագրերը ընթերցելէ յետոյ:

ձեռամբ կառուցուած տաճարներու եւ մատուռներու ոմանց մէջ կան խորափոր վայրեր, որք ուխտատեղի են եւ կը պատմուի թէ հոն Առաքեալ մը կամ Սուրբ մը ապրեր կամ ննջեր է: Բայց որովհետեւ Հայոց աշխարհն լեռնադաշտակ երկիր մ'է, կերելի թէ հալածեալք լեռներու գագաթներու վրայ եւս գնացեր հանգիստ գտեր են, հեռի մարդկային անագորոյն աչերէ: Այս է պատճառ, որ Հայկական ուխտատեղեաց շատեր եւ լուսադրիւրներ լեռներու եւ ըլլւորներու ի վերեւ կը գտնուին, ուր ուխտաւորք ցայսօր հոգեզմայլ եւ խանդավառ զգացմամբ կը զեղուն իրենց սրտին ցաւերն ու իզձերն եւ հաւատով կը հասնին իրենց մոռուսին:

ԽՕՍՆԱԿ Կը հրատարակուի ամէն Շաբաթ օր:

Տարեկան գինն է 30 դրու: Յոսմանայն 10 դրու: Հասք 20 փր:

Դիւղացի քահանայից Տարեկան բաժանորդագինն է 10 դրու:

Հանդիսիս վերաբեւել գրութիւնք ուղղել, Առ

Խմբագրութիւն Խօսնակ Հանդիսի

Ի ՊԱՏՐԻԱՐԺԱՐԱՆ ՇԱՅՈՑ, ԳՈՒՄԳԱՐՈՒ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Վարչական Խորհրդոյն Կրօնական Ժողովոյ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ

Ձաճագնքըս, Յակոբեան խան, Թիւ 40, 44, 42, 43

معارف عمومیہ نظارت جلیلہ سنک رخصتیلہ طبع اولغشدر